

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI AXLOQIY TARBIYALASHNING MAZMUN VA MOHIYATI

¹Kurbanova Dilrabo Xaitbayevna,

²Shoymatova Gulnoza G'ulom qizi.

Guliston Davlat Universiteti magistrantlari

dilrabokurbanova0377@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7451631>

ARTICLE INFO

Received: 08th December 2022

Accepted: 15th December 2022

Online: 17th December 2022

KEY WORDS

Aqliy tarbiya, odob-axloq, xulq-atvor, yuksak ma'naviyat, baxt-saodat, sadoqat, xalq og'zaki ijodi.

ABSTRACT

Ushbu maqolada yosh avlodni yuksak ma'naviyatli shaxs sifatida tarbiyalash jamiyatda muhim ijtimoiy omil sifatida qaralgan. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloq qoidalarini ertak, maqollar va xalq og'zaki ijodlari namunalari orqali axloqiy tarbiyani shakllantirishga e'tibor qaratilgan. Barkamol, sog'lom va teran fikrli yosh avlod tarbiyasi, uning har tomonlama puxta, mukammal inson bo'lib etishishiga erishish masalasiga har qachongidan ham jiddiyroq e'tibor berilganligi haqida fikr yuritilgan.

Insonning shaxs sifatida shakllanishida bir qancha omillar ta'sir etib, uni komillik sari etaklaydi. Komillikning eng asosiy belgilari sifatida aqliy, axloqiy, ruhiy va jismoniy ulg'ayish amalga oshadi. Ularning ta'siri ostida ma'naviy barkamollik hosil bo'ladi. Bolalarga tarbiya berishning eng asosiy shartlaridan biri ularning ma'naviy barkamollikka erishishidir. Bolaning ma'naviy barkamolligi uning aqliy qobiliyatlarining barqarorlashuvi, jismoniy jihatdan sog'lom bo'lishi kabi yo'nalishlarni qamrab oladi. Bu yo'nalishlarning har biri inson ma'naviy qiyofasida o'ziga xos o'ringa ega. Olimlarning ta'kidlashlaricha ma'naviy shakllanishda aqliy va axloqiy tarbiyaning rolli beqiyosdir. Aqliy tarbiya orqali nafaqat o'qish va yozishga, balki, tabiat va jamiyatda sodir bo'ladigan voqea-hodisalarning mohiyatini anglashga, ularni o'zlarining maqsadlariga yo'naltirishga

erishadi. Aqliy tarbiyaning natijasi sifatida ilm-fan, madaniyat, adabiyot va san'at rivojlanadi. Ishlab chiqarish texnikasi va texnologiyalari takomillashadi. SHuning uchun ham aqliy tarbiyani ma'naviy shakllanishning boy mezonlaridan biri deb qaraladi. Axloqiy tarbiya o'quvchilarning ma'naviy qiyofasini, tashqi ko'rinishidan tortib, xulq-atvorigacha, xatti-harakati, munosabati, madaniyati bilan birga, etuk insoniy fazilat egalari bo'lishlarini taminlaydi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy sifatlar atrof-muhitlariga ongli munosabat hosil bo'lishi bilan shakllanib boradi.

Bolaga kattalar qanday munosabatda bo'lsalar unga mos holda odob-axloq normalari tarkib topib va shakllanib boradi. Axloqiy tarbiyaning tarkibiy qismlari sifatida burch, vijdon, nomus kabi ma'naviyatning asosiy tushunchalari va asosini tashkil etuvchi fazilatlar ro'yobga

chiqadi va bolaning kundalik hayotida namoyon bo'ladi. Kichik yoshdagi o'quvchilarga kattalar tomonidan bugungi kun quvonchini idrok etish jarayonida ertaning bugundanda yaxshi bo'lishiga ishonishlariga o'rgatish lozim. Bugungi hur, ozod, obod kunlarni yaratilishiga sababchi bo'lganlarga qalbimda minnatdorchilik tuyg'usi barq uradi. SHular natijasida o'tmishni, tarixni o'rganishga qiziqish hosil bo'ladi. Mamlakatimiz Prezidenti aytganidek "Ma'naviyat o'z xalqining tarixini, uning madaniyati va vazifalarini chuqur bilish va tushunib etishga suyangandagina qudratli kuchga aylanadi". O'zbek oilasining har bir vakili nafaqat tug'ushganlariga, do'st- birodarlariga, tanishlariga, xatto: "etti yot begonalarga" ham samimiy munosabatda bo'ladi. O'zbekistonda yuzlab millat vakillarining inoq-totuv yashashlari buning yorqin misolidir. Bir oilada bir necha millat vakillarining qon-qarindosh bo'lib yashayotgani sir emas. Bu xalqimizning baynalminalchi-ligini belgisidir. Xalqlar va millatlar o'rtasidagi do'stlik buyuk bobokolonlarimizning asarlarida takror va takror bayon etilgan.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga odob qoidalarini o'rgatish, kelajakda insonlar orasida, hayotda o'z o'rnini topish uchun eng zarur shart ekanligini anglatish lozim. SHuning uchun ham xalqimiz: "Odobli bola elga manzur", "Odob kishining zebuziynati", - deb bejizga aytmaganlar. Odob inson uchun zarur fazilat ekanligini boshlang'ich sinf o'quvchilari darsliklardagi ertaklar rivoyat va afsonalardagi ijobiy va salbiy obrazlarni o'zaro taqqoslab, o'z fikri va aql-zakovati, qobiliyati bilan his qiladi, uning hayotiy zarurat ekanligini ich-ichidan tushunib etadi. O'quvchilar odob qoidalarini

bajarishni kimdandir qo'rqqanidan, uyalganidan emas, balki hayotiy ehtiyoj va turmush tarzi sifatida qarab unga doim rioya qilish zarurligini anglashlari lozim. Odob qoidalarini yoshlikdan o'rganib, unga qat'iy rioya qilgan bolalar va yoshlar keyinchalik o'z hayoti yo'llarini shu mash'al yordamida yorug' quradilar, yorqin kelajak sari adashmasdan boradilar. Bu haqda bobomiz A.Navoiy o'zlarining "Mahbub ul-qulub" asarida shunday deganlar: "Odob-kichik yoshlarni kattalar duosiga sazovor etadi; yoshlar u duo barakasidan umrbod baxramand bo'ladilar. Odob-ulug'lar ko'nglida yoshlarga mehr uyg'otadi va odobli yoshga bo'lgan muhabbat ko'ngilda abadiy qoladi. Yoshlarni ko'zga ulug' qilib ko'rsatadigan fe'l-atvori odobdir. Odoblilarning yurish-turishida xalq ulug'vorlik ko'radi".

Boshlang'ich sinf o'quvchilari odob normalarini ko'proq ota-ona va muallimlaridan oladilar. Muallimlarining, ota-onalarining va o'zidan kattalarning odob to'g'risidagi nasihatlarini jon dildan qabul qiluvchi, ulug'larning yaxshi fazilatlaridan ibrat oluvchi bola, o'smir albatta odobli bo'lib ulg'ayadi.

"Tangri saxiydir, saxiylarni do'st tutadi. Axloqi oddiy kishilarni yoqtirib, axloqsizlarni yoqtirmaydi". "Insonlarga berilgan fazilatlarining eng yaxshisi axloqdir", "Vatanni sevmok iymondandir" kabi juda ko'plab axloqga ijobiy ta'sir etuvchi hadis namunalari mavjud. Xalqimiz intizomli, sabr-qanoatli, ochiq ko'ngil, bag'ri keng, mehnatsevar, fidoiy, mard, jasur va botir farzandlarni tarbiyalab, voyaga etkazgan. Shu bilan jahon xalqlari ma'naviy dunyosining boyishiga salmoqli hissa qo'shgan deb aytsak aslo xato qilmagan bo'lamiz. Axloqiy tarbiya haqida so'z yuritganda dinning ta'sirini, salmog'ini

ta'kidlash o'rinlidir. Umumiy ta'lim maktablarimiz dunyoviy xarakterga ega bo'lsada, yoshlarning tarbiyasiga diniy ta'limotlar ta'sir etmasdan qolmaydi. Ota ona jamiyatchilik, bola yashayotgan ijtimoiy muhitning ta'siri ostida diniy tushunchalar egallab boriladi. Ularga kundalik hayot tarzida amal qilinadi.

Dars o'quvchilarga ta'lim-tarbiya berishning asosiy shakli ekanligi pedagogika fanida to'la ilmiy asoslangan. Ulug' chex pedagogi Yan Amos Komenskiy

1630-yillarda "Sinf - dars tizimi"ning nazariy asoslarini yaratgan. O'sha davrdayoq maktab amaliyotida sinab ko'rilgan. Bu tizim butun dunyo bo'ylab yoyildi. Ammo uning keng ko'lamda tatbiq etilishi XX asrning boshlariga kelib amalga oshdi. Chunki, bu davrga kelib, dunyoning juda ko'p joylarida ta'lim tizimida demokratik tamoyillarga amal qilish, keskin o'zgarish va islohotlarning ro'yobga chiqishi sinf-dars tizimini faollashtirgan edi.

References:

1. I.A.Karimov. Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch. - Toshkent.2008.
2. To'xliyev B. Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asari - Toshkent.: 1991.
3. Jo'rayev Sh. Abu ali ibn Sinoning falsafiy qarashlarida ahloq masalasi va uning bugungi kundagi ahamiyati. // Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences.Volue 1. 2021.p.14
4. O'.Ro'ziboyeva. Barkamol avlodni tarbiyalashda xalq og'zaki ijodidan foydalanish. "O'zbekiston tarixining o'qitishning dolzarb muammolari. - Guliston,2010.184-b.